

ПАЛЬЧАТОКОРІННИК М'ЯСОЧЕРВОНИЙ – РІДКІСНИЙ ВИД РОСЛИН З ЧЕРВОНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ

Клименко Г. О., к.б.н., доцент

Гончарова Н. В., студ. 4 курсу ФАтП, спец. «Екологія»

Федорчук Т. В., студ. 5 курсу ФАтП, спец. «Екологія»

Рослинний світ України – багатий та різноманітний. Він характеризується певним флористичним складом і структурою рослинного покриву. Флора країни налічує понад 27 тисяч видів, у т. ч. судинних рослин - понад 5,1 тисячі. Дослідження популяцій рідкісних рослин, як критичної складової екосистем і біосфери, є актуальною проблемою. Популяційні дослідження дозволяють оцінити стан конкретних локальних популяцій і виду в цілому. Одним з представників рідкісних видів рослин є пальчатокорінник м'ясо-червоний (*Dactylorhiza incarnata* (L.) Soó.).

Пальчатокорінник м'ясо-червоний - геофіт. Євразійський поліморфний вид. Багаторічна трав'яна рослина, 20-60 см заввишки. Бульби 2-4-роздільні. Стебло товсте, улишене до суцвіття. Листки (4-6) ланцетні, 15-20 см завдовжки. Суцвіття - густий колос. Приквітки ланцетні, пурпурові. Квітки бузково-рожеві або м'ясо-червоні (рідше майже білі), листочки оцвітини яйцеподібно-довгасті, 5-8 мм завдовжки; середній листочок зовнішнього кола з башличкоподібно загнутою верхівкою. Губа ромбоподібна, невиразно трилопатева, із пурпурово-фіолетовим рисунком, з країв дрібнозарубчаста. Цвіте у травні-липні. Плодоносить у серпні-жовтні. Поновлюється з насіння, або ризореституційним способом. Після цвітіння на рослинах утворюються сухі плоди-коробочки з величезною кількістю насінин. Одна рослина може дати їх до 50 тис.

Популяції численні, від кількох до тисяч особин, нормального - типу, повно- і неповно-членні, з правостороннім віковим спектром.

Зростає переважно на відкритих місцях, вологих і сирих, слабо кислих або нейтральних ґрунтах на евтрофних та мезотрофних болотах, заплавних та низинних луках, серед чагарників, на узліссях, в рідколіссях, світлих лісах, на торфовищах, тощо.

Рослина віддає перевагу торф'янистим ґрунтам, зникає через їх висихання та розорювання. Страждають популяції виду також від надмірного випасання. Сама рослина худобою не поїдається, але страждає від витоптування. На чисельність цього та інших видів роду позитивно впливає сінокошіння після дозрівання коробочок, що сприяє насінневу відтворенню — єдиному в природі способу розмноження видів роду.

Ареалом виду пальчатокорінника м'ясочервоного є Європа, Балкани, Мала та Середня Азія, Кавказ, Західний Сибір, Джунгарія, Монголія. В Україні поширений у Карпатах, лісовій зоні, Лісостепі та у Гірському Криму. Адміністративних регіонах: Волинь, Рівне, Житомир, Київ, Чернігів, Сімферополь, Львів, Іванофранківськ, Чернівці, Хмельницький, Вінниця, Черкаси, Кропивницький, Кривий Ріг, Полтава, Харків, Донецьк, Луганськ, Одеса, Херсон, Крим, Тернопіль, Закарпаття.

Dactylorhiza incarnata (L.) охороняється у Карпатському та Дунайському БЗ, «Розточчя», «Мис Мартьян», Кримському, Ялтинському гірсько-лісовому, Рівненському, Черемському ПЗ, «Синевир», «Подільські Товтри», «Деснянсько-Старогутський», «Сколівські Бескиди», Карпатському, Шацькому, «Мезинському» та «Гомільшанські ліси» НПП.

Заготівля і зберігання. Заготовляти в місцях зростання категорично заборонено. З лікувальною метою використовують вирощені на плантації бульбокорені, які збирають одразу після цвітіння рослини. Заготовляють лише молоді, дочірні бульби. Бульбокорені містять слиз (до 50%), крохмаль (до 27%), декстрин, пентозани, сахарозу тощо.

Популяційні дослідження пальчатокорінника м'ясо-червоного були проведені Парнікосою І.Ю. на заплавних луках в долині Дніпра. Автором роботи встановлено, що у всіх досліджуваних фрагментах популяції пальчатокорінника за роками спостерігалось коливання кількості вегетуючих та квітучих особин. Частина особин періодично переходить до не квітучого стану (так звані трилистові та чотирилистові особини), чи взагалі не з'являється на поверхні. Так, у 2011-2012 р. у зв'язку з великою посухою в усіх місцезростаннях зафіксовані лише одиничні квітучі особини цієї орхідеї. В 2013-14 рр. особини виду взагалі не спостерігалися. Автор зазначив, що заплавні популяції виду становлять велику цінність, так як не тільки прикрашають нашу природу, але і дають можливість вивчити екологію виду у різноманітних умовах зростання.